

RAQAMLI ASRDA OILA INSTITUTLARINING SHAXSNI IJTIMOIY LOYIHALASHNING ASOSIY OMILI SIFATIDA O'ZGARISHI

Kurbanbayeva Zuxra Zaripbayevna

Ajiniyoz nomidagi NDPI 1-kurs talabasi Fakultet: pedagogika -
psixologiya va ijodiy ta'lim Pedagogika yo'nalishlari

Arislanbayeva A.B.

Ajiniyoz nomidagi NDPI assistent o'qituvchi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20696289>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 11-iyun 2026 yil
Ma'qullandi: 13-iyun 2026 yil
Nashr qilindi: 15-iyun 2026 yil

KEYWORDS

ijtimoiy loyihalash,
ijtimoiylashuv agentlari,
raqamli muhit, ijtimoiy
immunitet, oilaviy
mikrosistema, gabitus, shaxs
integratsiyasi.

ABSTRACT

Nashrda oila ichidagi munosabatlarning mikrodinamikasi va shaxsning keyinchalik makrosotsium tuzilmalariga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi o'rtasidagi sababiy bog'liqliklar o'rganiladi. Oila insonning asosiy xulq-atvor strategiyalarini kodlovchi birlamchi ijtimoiy filtr sifatida qaraladi. Muallif tarbiya uslublarining an'anaviy ta'rifidan uzoqlashib, oilaning "raqamli holati" hodisasiga va ota-onalar boshqaruvining yetishmasligi yoki ortiqchaligi zamonaviy jamiyatda shaxsning raqobatbardoshligi va psixologik immunitetini qanday oldindan belgilashiga e'tibor qaratadi.

Ijtimoiy tuzilmaning doimiy o'zgarishi sharoitida ijtimoiylashuvning klassik institutlari o'ziga xoslikning chuqur inqirozini boshdan kechirmoqda. Maktab va davlat insonning me'yoriy maydonini shakllantirish monopoliyasiga ega bo'lgan avvalgi chiziqli modellar o'rnini mozaik, tartibsiz axborot muhiti egallaydi. Ushbu konfiguratsiyada oila instituti prinsipial jihatdan yangi rolga ega bo'ladi - u shunchaki an'analarni targ'ib qiluvchi emas, balki insonning jamiyatdagi individual yo'nalishining asosiy himoyachisi va me'moriga aylanadi.

Tadqiqotning dolzarbligi oilaviy ta'sir mexanizmlarini qayta ko'rib chiqish zarurati bilan izohlanadi: tashqi ijtimoiy yo'nalishlar harakatchan bo'lgan davrda, aynan oila mikrosotsiumida o'rnatilgan ichki asos individning ijtimoiy munosabatlarning buzg'unchi elementi yoki moslashuvchan, yaratuvchi subyektiga aylanishini belgilaydi.

1. Oilaviy mikromuhit arxitekturasi: hissiy asosdan ijtimoiy andozalargacha

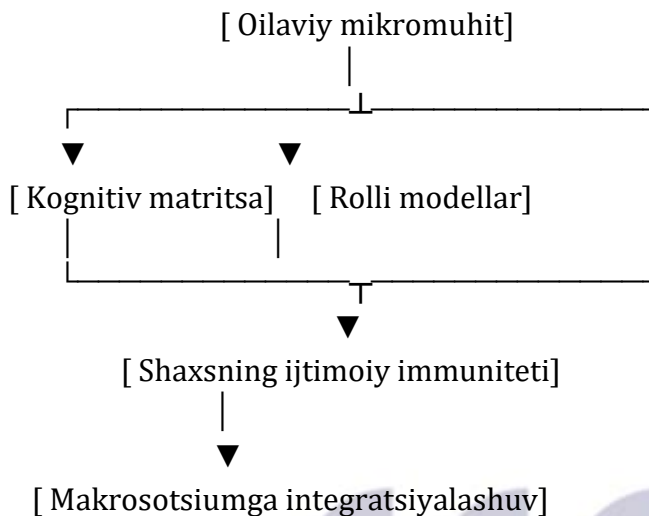
Oila ichida shaxsning shakllanishi deklarativ chaqiriqlar orqali emas, balki bolada voqelikni dastlabki idrok etishni shakllantiruvchi kundalik o'zaro munosabatlar orqali amalga oshadi. Bu jarayonni uchta mustaqil darajaga ajratish mumkin:

- Kognitiv-baholash darajasi. Ota-onaning tashqi hodisalarga (siyosiy o'zgarishlar, iqtisodiy inqirozlar, boshqa odamlarning muvaffaqiyatlari yoki muvaffaqiyatsizliklari) munosabati individda tanqidiy fikrlashning asosiy matritsasini shakllantiradi. Bola yo ijtimoiy institutlarga ishonishni, yoki makrosotsiumni dushman muhit sifatida qabul qilishni o'rganadi.

- Xulq-atvor takrori. Sotsiumda shaxs ko'p jihatdan ota-onalar o'rtasida qabul qilingan nizolarni hal qilish madaniyatini takrorlaydi. Agar oilada murosa va chegaralarni hurmat qilish

ustunlik qilsa, individ bu modelni mehnat jamoalari va o'quv guruhlaridagi o'zaro munosabatlarga o'tkazadi.

- Psixologik suverenitet Bolalikda insonga beriladigan avtonomiya darajasi uning katta yoshda tashqi manipulyatsion bosimga qarshilik ko'rsatish qobiliyatiga to'g'ri proporsionaldir.

2. Oilaviy strategiyalar tipologiyasi va ularning ijtimoiy amaliyotga tatbiq etilishi

Agar oila yopiq ekotizim sifatida qaralsa, unda hokimiyat va mas'uliyatning taqsimlanish xarakteri insonning ijtimoiy xulq-atvorining aniq tiplarini shakllantiradi.

Paritet o'zaro ta'sir rejimi (Demokratlashtirish)

Moslashuvchan tartibga solish doiralarini saqlagan holda oilaning har bir a'zosi ehtiyojlarining qonuniyligini tan olish bilan tavsiflanadi.

Sotsiumda vektor: Yuqori ijtimoiy immunitetga ega shaxsni shakllantiradi. Bunday odamlar gorizontaal aloqalarni o'rnatishga moyil, jamoaviy rollarni oson o'zlashtiradi, uzluksiz ta'limga (Lifelong Learning) ochiq va noaniqlikka nisbatan yuqori tolerantlikni namoyon etadi.

Destruktiv direktiv rejim (Avtoritarizm)

Hayotiy faoliyatning qat'iy tartibga solinishi, hissiy begonalashuv va kattalarni tanqid qilish taqiqiga asoslanadi.

- Sotsiumda vektor: Subyektivlik tanqisligini jamiyatga proyeksiyalaydi. Bu yo total konformizm (har qanday, hatto buzg'unchi yetakchilarga ham bo'ysunishga tayyorlik), yoki yashirin ijtimoiy norozilikda ifodalanadi, bu esa qulay sharoitlarda ekstremistik yoki delinkvent patternlarga aylanadi.

Normativ vakuum rejimi (Ruxsat berish)

Tartib-intizom va mas'uliyatga bo'lgan talablarning butunlay yo'qligi bilan gipertrofiyalangan hissiy g'amxo'rlik bilan ajralib turadi.

- Jamiyatdagi vektor: Makrosotsiumning qat'iy doirasiga (huquqiy maydon, korporativ axloq) tushib qolgan bunday shaxs o'zini o'zi baholashning doimiy nomutanosiblik inqirozini boshdan kechiradi. Natijada ish joylarini tez-tez o'zgartirish, ijtimoiy yakkalanish yoki surunkali tushkunlik yuzaga keladi.

3. Oilaning "raqamli holati" fenomeni tabaqalanishning yangi omili sifatida

XXI asrda oilaning an'anaviy "madaniy kapitali" tushunchasi unga raqamli tarkibiy qismni kiritish hisobiga kengaydi. Oilaning raqamli gabitusi — bu axborot muhiti, gadjetlar va virtual tarmoqlar bilan o'zaro ta'sir amaliyotining shakllangan tizimidir.

Bugungi kunda oilaning jamiyatdagi shaxsga ta'siri ota-onalarning bolaning kibermakonga kirishini qanday boshqarishi orqali tasdiqlanmoqda:

1. Disfunktsional tizimlarda gadget hissiy aloqa o'rnini bosuvchi "elektron enaga" vazifasini bajaradi. Natijada, ijtimoiy tarmoqlar algoritmlari ta'sirida shaxsning tartibsiz ijtimoiylashuvi yuzaga keladi, bu esa shaxsni kiberculling, dezinformatsiya va radikalizmga moyil qiladi.

2. Rivojlangan oila tizimlarida gibrid yashash madaniyati shakllanadi. Ota-onalar kontentni tanqidiy tahlil qilish, raqamli gigiyena va o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish uchun texnologiyalardan foydalanishni o'rgatib, yo'l ko'rsatuvchilar sifatida faoliyat yuritadilar. Bu insonga axborotlashgan jamiyatda uzoq muddatli raqobat ustunligini ta'minlaydi.

Zamonaviy dunyoda oila shunchaki biologik boshpana emas, balki ijtimoiy kompetensiyalarning murakkab generatoridir. Oila institutining jamiyatdagi shaxs trayektoriyasiga ta'siri belgilovchi xususiyatga ega: ijtimoiy tizimga qo'shiladigan inson salohiyatining sifati ichki aloqalarning xususiyatiga bog'liq.

Bu jarayonni optimallashtirish uchun davlat va ta'lim muassasalari oila ustidan direktiv nazoratdan voz kechishlari kerak. Zamonaviy ijtimoiy-pedagogik menejmentning vazifasi ota-onalarga kelajakdagi murakkab jamiyatda muvaffaqiyatli hayot kechirish uchun zarur bo'lgan bolalarda mustaqillik, media savodxonlik va psixologik barqarorlik ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradigan hamkorlik platformalarini yaratishdan iborat.

Adabiyotlar:

1. Антонов А. И. Социология семьи: фундаментальный курс. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 640 с.
2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну / Пер. с нем. В. Седелника, Н. Федоровой. — М.: Progress-Tradition, 2000. — 384 с.
3. Гидденс Э. Трансформация интимности. Сексуальность, любовь и эротизм в современных обществах / Пер. с англ. В. Анурина. — СПб.: Питер, 2004. — 208 с.
4. Кон И. С. Ребенок и общество: учебное пособие для студентов вузов. — М.: Академия, 2003. — 336 с.